

THOMAS BREDSORFF

ET UDVALG AF
HANS FOREDRAG OG ARTIKLER

UDGIVET AF HANS HUSTRU

ANDET OPLAG

DET SCHØNBERGSKE FORLAG
ERNST BIERBERG & MICHAEL H. JENSEN

OM GRUNDTVIGSK OPLYSNING OG UNGDOMMEN

1914

Denne Tale blev holdt ved Vennemødet i København 21. Oktober 1914. Den blev senere trykt efter Manuskript i Højskolebladet, og Thomas Bredsdorff indleder den der med følgende korte Redegørelse:

Vi staar saabenbart med Hensyn til Ungdomsoplysningen i en »Brydningstime«, hvor adskillige mismodige Grundtvigianere har tabt den oprindelige Tro paa Kraften i den grundtvigske Oplysning og derfor er travlt beskæftigede med Tilvebringelsen af et Kompromis med andre »Retninger« og »Metoder«, da de er bange for at tabe »Magten over Ungdommen«. De har nemlig desværre lært af visse andre at se paa Ungdommen som et Slags »mørkt Fastland« og paa Ungdomsoplysningen som en Kamp om, hvem der kan komme i Besiddelse af det største Territorium! Jeg tror imidlertid, at man som grundtvigsk Mand ikke saa meget er forpligtet til at spekulere paa »Erobringer« og Kapløb som derimod ganske ligefrem at meddele, hvad man selv holder af, til dem, der synes, de har Brug for det, — hvor faa eller mange de saa maatte være!

Og jeg tog mig da for i ovennævnte Tale at sige noget, gammelt og nyt, om grundtvigsk Oplysning, saadan som jeg selv er kommen til at holde af den, og saadan som jeg stadig tror, den findes iblandt os og udmærket kan klare sig med egne Midler og glæde sig ved, at den har sin egen indtil videre uundværlige Plads i dansk Folkeliv.

HVORFOR kaldes vi egentlig grundtvigske Folk? Ja, jeg vil have Spørgsmaalet forstaaet i Lighed med Herluf Trolles: »Hvorfor hedder vi Herremænd; hvorfor bærer vi Guld-kæder« — thi jeg nægter ikke, at jeg opfatter det at høre med blandt de grundtvigske som en »Herremands«-Stilling, et Adelsskab i bedste Forstand.

Og saa kan vi jo gerne svare paa Spørgsmaalet med en Omskrivning af Herluf Trolles Svar: »Derfor have vi denne Ære«, fordi vi i Hjem og Skole og Kirke skal vidne om og forsvare den Oplysning, der først og sidst skal tjene det indre Menneske og lære det, midt i Tiden, at arbejde for Evigheden.

Er den grundtvigske Oplysning da forskellig fra saa megen anden Oplysning?

Herpaa skal jeg ikke give noget ligefremt Svar; men jeg skal sige noget om, hvorledes vi møder denne Oplysning, og hvad jeg tror hører med blandt dens Ejendommeligheder. Og jeg vil her tage noget Hensyn til den Kritik, der ofte gøres gældende mod os netop i disse Tider.

Den grundtvigske Oplysning begynder i Hjemmet. Vi kan, Gud ske Lov, møde den rundt om i vort Folk, hvad saa end Tvivlere og Skumlere maatte indvende. Naturligvis kan Formerne for den være forskellige. Men jeg nævner her noget, som minder om det, Jakob Knudsen har skildret i »Fremskridt«, og som ingenlunde er forsvundet. I sin kønneste Skikkelse ser man det maaske i Sønderjylland. Jeg tænker f. Ex. paa et Hjem dernede, hvor Forældrene under uhyre vanskelige Forhold har gjort Hjemmet til en aandelig

Fæstning. Det er lykkedes dem at holde Børnene til Hjemmet, fordi det er blevet et virkeligt Samfund, der har sine ikke blot praktiske, men aandelige Opgaver. Her kan man samles, Forældre, Børn og Folk om danske Sange og Salmer, om Oplæsning og andet lignende. Og fra smaa af kommer Børnene uden at vide det ind under de største Magter i Verden: Folkets Aand og Menighedens.

Men en saadan Forstaaelse af Hjemmet som det lille, sluttede Samfund med sine egne Opgaver, sin egen »Skole«, den er en Frugt af Grundtvigs Arbejde iblandt os. Det var hans Disciple, der atter og atter fastholdt, at al grundlæggende Oplysning, kristelig og folkelig, maa gives i Hjemmet og kan ikke overtages af Staten. Sker dette, som vi jo stadig desværre er Vidne til, saa forvandles oftest Aand til Aandløshed, eller Aandsfornægtelse — og Hjemmene bliver hule og tomme, da de er berøvede det, der alene kan fylde dem med aandeligt Virkeligheds-Indhold.

Og naar jeg saa, idet jeg tænker tilbage paa den Forberedelse, som den egentlig grundtvigske Ungdom har modtaget i Hjemmet, møder Klagerne over denne Ungdom: at det ofte var og er saa vanskeligt at »faa Vished for, hvor den staar folkeligt og kristeligt«, da maa jeg sige, at disse Klager ikke foruroliger mig i nogen særlig Grad. Jeg skal ikke tale meget om de andres Syn paa Ungdommen og dens Opdragelse. Jeg minder blot om, at i vore Kreser er der eet, som mange af os regner det for et Adelskab at værne om: det er Ærbødigheden for det aandelige Livs stille og naturlige Vækst. — Kan være, at vi nu og da var for ærbødige; jeg ved det ikke. Men det ved jeg, at jeg hellere vil gaa til den Side end til den anden.

Naar det nemlig gælder Kærlighed og Tro — og derom mener vi, det især gælder — da har vi forstaaet bedre end andre, at ethvert Pres er af det onde. I Kærlighedens og Troens Verden spørges der først og sidst om Virkelighed. Kan jeg lade være med at elske, saa elsker jeg vist ejheller, og kan jeg lade være med at tro, saa er min Tro kun lidt bevendt, hvor meget jeg saa end af mange Grunde maatte anstrenge mig.

Den største Lykke, der kan times et Menneske, det er at glemme sig selv i Kærlighed eller Tro — helt ud, saaledes, at man slet ikke opdager, at man er i den Tilstand.

Den Lykke vilde vi gerne hjælpe de unge til at opleve.

Men vi kan godt indrømme det, vi grundtvigske Folk, at her har ikke blot andre, men ogsaa vi syndet meget. Vi har ofte været saa uhyre »geskæftige«, saa bange for, at hvis vi ikke sikrer os, at de unge nu ogsaa er baade folkeligt og kristeligt i Orden, saa gaar det galt. Vi har været og er stærkt fristede til at kommandere de unge under Aandsfanerne — til at faa dem rubriceret og indrulleret, kort sagt: mønstrede. Det er jo i Tidens Aand. Mange Ungdomsoplysere arbejder netop saaledes og faar deres Folk gjort i Stand. Og

saa kan man møde saadan en »kristelig interesseret« ung Mand, der kan tale med om alt muligt kristeligt; som maaske læser i Bibelen hver Dag osv. — hvis Kristendom jeg nødtigt betvivler, men overfor hvem jeg dog siger til mig selv: jeg har set Træer, hvor Krone og Bladfyldte aabenbart var blevet større, end Roden kunde svare til. Og Træet blæste om. Mon dette unge Menneske har Rødder dybe nok til at bære hele denne kristelige »Udviklethed«?

Og for at nævne en enkelt Ting: dette med Bibellæsningen; det snakkes der jo fra visse Kanter saa meget om. Jeg indrømmer, at vi er ikke stærke Læsere af Biblen i de grundtvigske Krese. Men jeg vil ogsaa bestemt hævde, at man deraf aldeles ikke kan slutte sig til noget sikkert angaaende de unges Gudsforhold. Jeg véd de unge fra vore Krese, som f. Ex. har gaaet med Hjærtet fuldt af Grundtvigs bibelske Sange og hans Salmer. Man kunde godt sige, at Grundtvig havde læst Biblen for dem og oversat den. Hans Sange og Salmer blev deres Bibel. Den var indsunget i dem, saa de slet ikke kunde frigøre sig for den. Jeg paastaar, at Sange som »Jeg gik i Marken« o. a. blev mere levende Eje hos mange end maaske hele det gamle Testamente kunde være bleven. Og at Salmer som »Vidunderligst af alt paa Jorden«, og alle de mange, mange andre, for adskillige Mennesker fik langt mere Betydning end deres Læsning i Ny Testamente vilde have haft.

Hermed være intet sagt om Bibellæsning i og for sig. Jeg har selv paa Højskolen indrettet det saaledes, at der gives Timer i Bibelkundskab for dem, der ønsker det.

Som jeg allerede har sagt det: Det er muligt, at de i grundtvigske Krese undertiden var for bange for aandeligt Pres — men de forstod noget af den Kunst at give det, de ejede, saaledes, at det blev til en indre stærk Lykkefølelse hos dem, der lyttede.

Og det var jo det, der stræbtes efter. Ogsaa hvor det gjaldt Fædrelandet. Vi ængstedes ogsaa her for, at det levende Indhold, der rummes i dette Ord: de historiske Minder, Sangene, Danebrog skulde blive noget udvendigt: et Knaphulsmærke, en Uniform. Der var og er jo Folk nok, som sørger for den udvendige Side — saa kunde vel vi andre have Lov at lade den ligge!

Man sagde om os, at vi sakkede bagefter. Vi var ikke i Fronten ved de »nationale« Foretagender og Fester. Vi brød os jo f. Ex. heller ikke om, at vore Drengene drog rundt paa »Danebrogs-Dagen« og solgte Sløjfer til Fædrelandskærlighedens Opvækkelse. Vi læste ganske vist Opraab til Drengene (!) om, at de skulde vide, at de løste en fædrelandsk Opgave ved dette »Arbejde« osv. Men vi ønskede slet ikke, at vore Drengene skulde faa nogen Følelse af, at de »virkede« for Fædrelandet. »Alt stort sker tyst«, hedder det. Og Fædrelandskærlighedens Vækst, den sker tyst. Vi har altid ment,

det ligesom kom af sig selv, at Børnene elskede Flaget. Det hørte jo med til Hjemmets Minder.

Og naar man saa siger til os: Ja, men alt det kan kun gælde de gode Hjem, saa svarer vi: Der er meget, som maa bruges som Nødhjælp overfor dem fra de daarlige Hjem. Men lad os være enige om, at de gode Hjem ikke skal indrette deres Opdragelse efter de mindre gode eller de helt usle!

Og i god Samklang hermed staar det, naar vi i grundtvigske Krese overhovedet ikke har været meget drevne i at moralisere. Man har bebredet os dette. Vi er ikke tilstrækkeligt paa vor Post, hedder det. Vi sørger ikke for at have uforfærdede Zions Vægtene — og Moralens Pladshunde — der kan advare og afstraffe. Derfor er det grundtvigske ofte blevet et sørgeligt Sammensurium.

Men jeg tror, at vi ogsaa her i nogen Maade tør henvise til Grundtvig. Han var heller ikke Moralprædikant. Han forkyndte sin Tro og sit Haab. Og han var ingen Natugle, der tudede uhyggeligt om Folkets, og især Ungdommens Usseldom — men en Lysets Tjener, der i Tro paa Guds Kærlighed lod Solen skinne. Hans Glæde over Livet strømmede i Varmebølger udover Folket. Og det groede rundt om i Folkeliv og Menighedsliv. Det blev jo ved at tone gennem hele hans Gerning, det glade Vers fra »Nyaarsmorgen«:

At Natten er svunden
med Skyggernes Hær,
og Solen oprunden
til helteelig Færd,
at glødende Voven
har favnet dens Glans,
at straalende Skoven
den byder sin Krans,
at liflig min Tunge
har Lyst til at sjunge,
det ingen aftrætte mig skal!

Det maa vel være, fordi man har glemt saadanne Toner, og med dem vort egentlige Adelskab, at saa mange iblandt os har ladet sig skræmme af selvgode Moralisters Veraab og Krav om mere Dyd og gode Gerninger blandt Grundtvigianerne. Mange fik aabenbart ond Samvittighed, naar de saa, hvorledes Værkhelligheden andetsteds blev sat i System. Saa faa tør af Hjærtet tro paa Kraften i det, der forkyndes, det, de dog gav deres Hjærte engang. Vi har set kummerlige Exempler paa, hvorledes man her og der ængstedes saare for, at Ungdommen skulde vildledes, hvis det ikke atter og atter under dens Paavirkning i den ene eller den anden Forening betonedes, at Virksomheden »foregik paa kristelig Grund«, og at man garanterede nogenlunde den rette Sæbekælder-Opfattelse f. Ex. af Poesiens og Moralens Forhold til hinanden.

Og alt dette kunde maaske være saare priseligt, hvis det under

al denne Iver havde været muligt at holde den sande Moral klar af Moral-Svindelen. Men det er aabenbart, efter hvad man stadig erfarer, en overordentlig vanskelig Sag. Den sande Moral er noget besynderligt stilfærdigt — en stille, men uhyre stærkt virkende Magt. Den vokser frem af Kærlighed og Tro. Og dær, hvor disse virkelig er tilstede, dær er den sande Moral ogsaa altid. Og dær gør den sig gældende, oftest maaske uden et Ord.

Moral-Forkyndelse kan derfor ej heller gøres til en Specialitet, til et Haandværk, hvad tydeligt nok mange tror. Man kan jo nok »leve af« at moralisere — men i samme Øjeblik, man gør det, er det rigtignok Svindel. Det man reklamerer med, er i Virkeligheden borte. Det kan overhovedet ikke eksistere sammen med Reklamen for det. — Og Virkningen af den haandværksmæssige Moralisering — ja, vi kender den godt: een Slags Mennesker væmmes ved den, jaledes maaske endog ved de Idealer, der skal forkyndes paa den Vis. En anden Slags gasser sig kun farisæisk over de andres Ryggeløshed.

Det er vel overflødigt at sige, at ogsaa vi grundtvigske Folk af al vor Magt vil være med til at hjælpe Ungdommen gennem Frelstelserne, beskytte den, saa vidt det er os muligt. Men vi har af Grundtvig lært, at det bedste hidtil alle Dage var at fylde Ungdommens Sjæl saaledes med Aandslivets bedste Indhold, at der helst slet ikke blev Plads til noget andet. Der er endog dem iblandt os, der har ment, at man f. Ex. kunde vække en saadan Kærlighed hos Børn til Danmarks Historie, at de ikke skulde kunne tænke paa nogen anden »Forelskelse«, før de var atten Aar! Lad det nu være et stærkt Ord, saa er det vel dog sandt nok, hvad Jakob Knudsen har hævdet, at den sanselige Erotik har spillet en saa meningsløs stor Rolle hos vore Dages Forfattere, fordi Poesi, Religion, Historie osv. var blevet mer eller mindre maskinmæssigt behandlet i Skoleundervisningen. Og naar et Menneske bedrages for den virkelig poetiske og religiøse, historiske Næring, saa han ikke faar Lejlighed til at møde Livets aandelige Virkelighedsmagter, da vil det sanselige med sin legemlige Virkelighedsmagt besejre ham. Der er intet til at tage det op med den.

Det er tydeligt nok, at mange grundtvigske Folk har glemt, hvad de her er sat til at hævde. Glemte f. Ex. hvad Poesien betyder. De stammer dog ellers lige ned fra den Tid, da de rimede Moralprædikanters Magt blev brudt — fra Romantikens Guldalder. Med Oehlenschläger har de haanet den »Poesi«, som ikke var en Magt i sig selv, men kun et Trækdyr i de moralske Systemers Trædemølle. Men de faldt tilbage til »Læredigtet« eller tog til Takke med den »poetiske« Husflidskost, som vi altid har haft Overflod paa. De ængstedes for den Digtning, hvori Aandernes Kamp genlyder, og hvori Livet aabenbarer baade sin Magt og sin Afmagt. Hvem husker f. Ex. ikke, hvor Jakob Knudsens Digtning for-

kætrede indenfor saakaldte grundtvigske Krese, fordi man i denne Digtning vel nok mødte Kristentro — det kunde man vanskeligt nægte, skønt man ofte gerne vilde — men samtidig mødte det friske, uforfalskede, man kunde sige hedenske Natursind og Poesiens vilde Fugl fra de store Skove, hvis Vingesus jog manges Læser i Rædsel tilbage til Føljetonerne.

Man huskede ofte ikke længere, hvad Grundtvig selv lærte af den store Poesi, og hvorledes i hans egen Digtning netop de vældigste Kræfter brydes. Ogsaa om Poesiens Verden gælder det, at den er, hvad Grundtvig kalder »Tankens og Troens og Vidskabens Land«, om hvilket det jo hedder, at det mest ligner en »Strand, hvor kun i Blæst man ser Bjærgtoppen hvid, og hvor kun Livet sig rører i Strid.« Det er en saadan Digtning, der kan løfte Folket — ikke just den af Boghandlerne til Konfirmationsbrug anbefalede. Det, vi maa kræve af Digteren, er, at han, under Ansvar for Livets egen Sandhed, udtaler sig »af ganske Hjærte, Sjæl og Sind«, som Poul Møller siger. Og hans Værk skal give os, naar vi ikke er umyndige, det, der brød frem hos ham i stille, alvorlige Stunder, naar Larmen tav og Livets skjulte Kilders Rislen lod sig høre dybt under Dagligdagens Aflejninger. Kun ved at møde dette Liv hos Digteren, næres Livet hos Læseren. Og kun den store Poesi kan rejse den store Længsel i et Menneske, den, der først stilles hos Gud. Den store Poesi peger ud over sig selv, thi den kan kun give Billedet, eller Skyggen af det evige, hvorom den taler.

Det hører med til vort Adelskab at holde Udsigten fri til Poesiens Højland, ja til at hjælpe ikke mindst Ungdommen til at vove sig derop, uden at vi ved hvert Skridt optræder som Barnepiger — og uden at betage den Lysten til at færdes dær ved Anbringelse af idelige Forbudsplakater, hvor Vejene til de uendelige Udsigter maaske ikke er helt ufarlige. Den, der vil have med Opdragelse og Oplysning at gøre, maa tro paa, at det gode er stærkere end det onde. Uden den Tro bliver al aandelig Paavirkning til Dressur. Og Dressurens Værdi er lig Nul, hvor den Afgørelse i Menneskets Liv skal træffes, der evigt bestemmer dets Skæbne.

Der kunde siges mange, mange andre Ting om det her fremdragne Emne. Men jeg har kun villet berøre nogle af de i Øjeblikket brændende Spørgsmaal, under hvis Behandling jeg stærkest har savnet Klangen af de grundtvigske Toner.